

L'Acadèmia d'Educació Física de Catalunya. Un intent per legitimar un espai institucional i doctrinal de l'educació física en la II República

The Academy of Physical Education of Catalonia.

*An Attempt to Legitimise an Institutional and Doctrinal Space
for Physical Education in the Second Republic*

XAVIER TORREBADELLA I FLIX

Facultat de Ciències de l'Educació
Universitat Autònoma de Barcelona (Espanya)

Autor per a la correspondència

Xavier Torredadella i Flix
xtorreba@gmail.com

Resum

En temps de la II República espanyola (1931-1939), a Catalunya es van projectar algunes de les principals institucions de l'educació física i de l'esport que hi continuen presents. Aquesta institucionalització va venir esperonada per l'Acadèmia d'Educació Física de Catalunya (AEFC a partir d'ara), objecte d'aquest estudi. Descubrim, doncs, a partir de fonts documentals primàries i altres estudis paral·lels, la rellevància d'aquest organisme i la influència que va exercir per dotar els projectes de l'educació física i de l'esport catalans d'una representació democràtica, acadèmica, professional, científica i nacional. En la forçada conjuntura de la II República, l'AEFC va significar per al país una contribució professional i tècnica que anà més enllà de les rivalitats ideològiques i polítiques. Tot i el temps transcorregut, som de l'opinió que en l'actualitat una Nova Acadèmia d'Educació Física de Catalunya podria representar els interessos acadèmics i els d'una disciplina científica i pedagògica que avança en contínua crisi i transformació.

Paraules clau: II República, Acadèmia d'Educació Física de Catalunya, Sindicat de Metges de Catalunya, història de l'educació física, història de l'esport, història de Catalunya

Abstract

The Academy of Physical Education of Catalonia. An Attempt to Legitimise an Institutional and Doctrinal Space for Physical Education in the Second Republic

At the time of the Second Spanish Republic (1931-1939), some of the major institutions of physical education and sport still to be found today in Catalonia were founded. This institutionalisation was spurred by the Academy of Physical Education of Catalonia, the subject of this study. Based on primary document sources and other parallel studies, we examine the relevance of this body and its influence on providing Catalan physical education and sport projects with democratic, academic, professional, scientific and national representation. Under the forced circumstances of the Second Republic, the Academy of Physical Education of Catalonia meant a professional and technical contribution for the country that rose above ideological and political rivalries. Despite the time elapsed since then, we believe that today a New Academy of Physical Education of Catalonia could represent academic interests and the interests of a scientific and pedagogical discipline that is moving forward in continuous crisis and transformation

Keywords: *Second Republic, Academy of Physical Education of Catalonia, Union of Doctors of Catalonia, history of physical education, sports history, history of Catalonia*

Introducció

Des de l'inici del nou-cents, la ràpida emergència de l'esport català consolidà un sistema esportiu com a bressol i mirall de l'esport espanyol (Pujadas & Santacana, 1995). L'experiència durant aquest període i la proximitat amb el moviment esportiu internacional donaren a l'esport un ampli ventall d'associacions,

que amb el temps i els diferents discursos sociopolítics i culturals del moment, anaren dibuixant diversitats de maneres de conceptualitzar l'esport i l'educació física. Tot i les restriccions en temps de la Dictadura de Primo de Rivera, l'esport català no parà de créixer. Cita Pujadas (2010) que entre 1931 i 1936 es van registrar en el Govern Civil de Barcelona dues-centes

quaranta associacions esportives noves. Aquest fet, que posa en relleu l'empenta de l'emergència del teixit associatiu popular i obrer, va ser el resultat d'un accelerat ascens de la classe mitjana, que operava en la transformació de l'oci esportiu d'una societat urbana industrial en continu creixement.

La Catalunya de la II República va tenir l'oportunitat de matisar un ampli ventall de manifestacions de cultura física (Anguera, 1992; Pujadas & Santacana, 1995; Real, 1998; Solà, 1991; Torrebadella, 2011a). El creixement de l'associacionisme d'arrel popular es va concretar en tota mena de caràcters ideològics on l'esport i la cultura física van assolir un destacat protagonisme. Associacions esportives, moviments juvenils, entitats polítiques, entitats culturals, associacions empresarials i associacions escolars i universitàries van manifestar la voluntat d'avançar en l'àmbit d'una educació física nacional. El nou context sociopolític va permetre les expressions ideològiques sense restriccions i es va assolir un nivell de llibertat sense precedents. Però aquesta varietat d'ideologies, que molt sovint s'enfrontaren, van haver de conviure i posar-se d'acord per avançar en allò que era comú (Torrebadella, 2006). En aquesta situació de complexitat, es va erigir una educació física popular que fou conceptualada més enllà de les manifestacions tècniques i de les opinions de les diferents escoles gimnàstiques o moviments d'educació física internacionals de l'època.

El clima d'efervescència sociopolítica de la II República també contaminà el discurs de l'educació física escolar, manifest en algunes realitzacions pràctiques, que defugiren el model de la gimnàstica que fixà el directori militar de l'etapa anterior (Olivera, 1995). En aquesta situació es va destacar la tasca pedagògica de l'Escola Nova, on l'educació física va adreçar-se cap a la transmissió dels valors democràtics i, alhora, en la construcció nacional de Catalunya (Casals, 1930; Llobera, 1934). En una conjuntura de la renovació pedagògica, l'arrelament de l'educació física escolar estava representat per l'Escola Normal de la Generalitat, els grups escolars del Patronat de l'Ajuntament de Barcelona i una nodrida xarxa d'escoles de les congregacions catòliques i d'altres de tipus laic (Bantulà, Bosom, Carranza, & Monés, 1997; González-Agapito, 1992). Reeixits models d'una educació física d'avantguarda els podem trobar a l'Institut-Escola del Parc de la Ciutadella, a l'Escola del Mar de la Barceloneta i al Liceu Escolar, a Lleida (Domènech, 2009; Saladrígues, 1973; Torrebadella, 1999).

En aquests anys, l'educació física i l'esport van generar moltes iniciatives de participació ciutadana (Pujadas & Santacana, 1995). Aquesta realitat i l'estímul del nou marc polític van fer possible alguns dels episodis institucionals més genuïns de la història de l'educació física i l'esport a Catalunya. Al dinamisme de la cultura física catalana li mancava una representació institucional pròpia, que fos capaç d'aglutinar i donar suport a les iniciatives i necessitats emergents. En aquest sentit, al voltant de l'educació física i l'esport es va materialitzar un procés d'edificació institucional, que va marcar un fet diferencial i va posar Catalunya al capdavant de l'Estat espanyol en aquest tipus d'iniciatives (Pastor, 1997, pàg. 343). Institucions com la Unió Catalana de Federacions Esportives, l'Acadèmia d'Educació Física de Catalunya, l'Agrupació Catalana de Professors d'Educació Física, la Federació Catalana de Gimnàstica, el Comissariat d'Educació Física i Esports, l'Institut Català d'Educació Física i Esports i el Comitè Català Pro Esport Popular en són una bona mostra.

En aquestes institucions hi podem descobrir trets que assenyalen el creixement del nacionalisme, sovint adoctrinats pel republicanisme catalanista, que recerca una identificació pròpia, marcada per l'Estatut de Catalunya i l'autogovern de la Generalitat (Pujadas & Santacana, 1992a, 199b). En aquest període, la tasca de l'esport com a portaveu ideològic fou clau per propagar la validació dels valors democràtics i va servir de contrapès en la construcció nacional del catalanisme. Serveixi el cas protagonitzat per la Federació Catalana de Rugbi (1934), que va ingressar en el Federació Internacional de Rugbi exercint una demostració nacional de força sota l'aixopluc de la llibertat d'acció que concedia l'Estatut de 1932 (Torrebadella, 2006).

Només l'esclat de la Guerra Civil va aturar els ambiciosos projectes que sorgiren de les bases socials i democràtiques d'una població civil que desitjava ocupar un lloc en el context de les nacions més avançades (Pujadas, 2007).

Val a dir, però, que per recuperar la història institucional de l'educació física i l'esport a Catalunya, encara avui resten per identificar molts fets i persones, que en el període que ens ocupa tingueren un reconeixement cabdal per legitimar la identitat pròpia d'un país que desitjava créixer lliurement. No obstant això, coneixem que, amb el pas del temps i altres condicionants com la Guerra Civil, el llarg exili i la repressió del franquisme, aquests fets, persones i associacions no van poder reeixir amb veu pròpia.

El nostre propòsit és, doncs, contribuir a restituir la memòria d'una part de la institucionalització de l'educació física a Catalunya. En aquest cas volem deixar constància de l'Acadèmia d'Educació Física de Catalunya (1934-1938), una institució que, tot i el seu cabdal abast entre 1934 i 1938, és avui molt poc coneguda, la qual cosa ha generat certes confusions en alguns estudiosos (Contreras, 1992; Pastor, 1997).¹ Així mateix, desitgem que aquest estudi serveixi de reflexió per poder (re)edificar en un futur no molt llunyà aquesta institució que creiem del tot necessària.

Per elaborar aquest estudi descriptiu hem tingut en compte les fonts documentals primàries, principalment de les hemeroteques en xarxa de *La Vanguardia* (<http://www.lavanguardia.com/hemeroteca/index.html>) i *El Mundo Deportivo* (<http://www.mundodeportivo.com/hemeroteca/index.html>), així com d'altres publicacions periòdiques de l'Arxiu de Revistes Catalanes Antiques (ARCA) de la Biblioteca de Catalunya (<http://www.bnc.cat/digital/arca>). Per contextualitzar el marc teòric, s'han referenciat algunes aportacions bibliogràfiques del període objecte d'estudi (1930-1938) que, amb altres recerques més recents, atorguen un significat i anàlisi majors a la dimensió que adquirí l'Acadèmia d'Educació Física de Catalunya en el procés d'institucionalització de l'educació física a Catalunya en el període de la II República.

El problema de l'educació física

Tot i l'esforç que va fer l'etapa militar anterior per estendre l'educació física a l'àmbit escolar i a les associacions juvenils, amb projectes com la *Cartilla de Gimnàstica Infantil* (Ministerio de la Guerra, 1924) o el Programa de Educación Física, Ciudadanía y Premilitar (Escuela Central de Gimnasia, 1929), a Catalunya aquesta intervenció va tenir molt poc seguiment. El caràcter doctrinal, uniformat i gens democràtic d'aquestes actuacions no va aixecar simpaties. Institucions com l'Ateneu Enciclopèdic Popular (AEP) o el Centre Autonomista de Dependents del Comerç i la Indústria (CADCI), a Barcelona, o la Joventut Republicana, a Lleida, i altres de signe catalanista i d'esquerres que en l'etapa política anterior es van erigir com a portaveus de la cultura física i l'esport popular, van ser inhabilitades o van minvar l'activitat (Bantulà et al., 1997).

Davant l'aturada de polítiques democràtiques, les autoritats mèdiques liderades pels representants del Sindicat de Metges de Catalunya, com els doctors Joan Soler, Emili Moragas, Jaume Aiguader o Carles Comamala, van reprendre el camí cap a l'organització nacional de l'educació física, que havia iniciat l'any 1921 la Mancomunitat de Catalunya amb la Ponència d'Educació Física (Pujadas & Santacana, 1995; Santacana, 2004). Del temps de la Mancomunitat encara restaven pendents les discussions pedagògiques de l'educació física que van expressar Josep Elías, fidel seguidor de Pierre de Coubertin, en els *Quaderns d'Estudi*, i Josep Antoni Trabal en el *Butlletí de Mestres* que, amb el nom de Ponència d'Educació Física, proposaven la incorporació de la gimnàstica sueca en les escoles amb "el doble avantatge de desenvolupar el cos i disciplinar l'esperit" (Santacana, 2004, pàg. 59). En aquestes dues posicions es copsava l'aferrissat i etern enfrontament entre partidaris i detractors de l'esport escolar, que va caracteritzar l'anomenada guerra metodològica de l'educació física (Torrebadella, 2012).

Després de la Dictadura de Primo de Rivera, a Catalunya es van produir manifestacions apològiques i partidistes del paper que havia de protagonitzar la cultura física. El desig de continuar amb projectes de propaganda es va fer palès el 1930 amb un col·lectiu de prohoms que van redactar el manifest "En pro de l'educació física popular", publicat a *La Veu de Catalunya*:

Amb una finalitat concreta, i adaptant-nos a les circumstàncies presents, ens proposem iniciar l'Obra de l'Educació Popular. La seva missió ha d'ésser fer comprendre la urgent necessitat d'atendre l'aspecte físic de la formació de la infància i del jovent, sense oblidar la dona, tant negligida fins ara: coordinar i impulsar els esforços que des de diferents sectors hom realitza amb aquesta finalitat i formar gent tècnicament capacitada per ajudar a dur a terme aquesta obra de millorament de la nostra col·lectivitat (Aiguader, Batista, Bosch, et al., 1930, pàg. 1)

Com deia el doctor Joan Soler i Damians (1877-1951), el Manifest de l'Obra d'Educació Física Popular assenyala al poble el camí que ha de seguir per al seu ressorgiment. Li cal recobrar el caràcter i la voluntat desempallegant-se de la feblesa física per tal que pugui tornar a les grans empreses que honoren els seus avantpassats en tots els camps, des de l'econòmic fins

¹ Tant Contreras com Pastor han identificat erròniament l'Acadèmia d'Educació Física de Catalunya amb l'Institut d'Educació Física i Esports de Catalunya, però constitueixen dues institucions diferents.

al patriòtic” (Rofes, 1930, pàg. 6). Com cita Alexandre Galí (1985), en aquest manifest Joan Soler “havia assolit sumar per a una obra de dignificació de l’esport per la cultura física moltes de les personalitats més significatives de la nostra ciutat sense distinció d’idees ni de camps polítics” (pàg. 183).

En aquesta direcció, el doctor Jaume Aiguader Miró (1882-1943), president de l’AEP (1921-1925) i un dels fundadors d’Esquerra Republicana de Catalunya, va intervenir en una conferència a Sabadell, on va fer una crida per agrupar els joves esportistes amb un sentiment de lluita nacional: “Catalunya reclama tots els afanys dels seus fills. Els reclama per a ésser matriu de llibertats i de justícia. Joves esportius: Endavant amb Catalunya i per Catalunya de cara al món” (Aiguader, 1930, pàg. 22) És a dir, calia fer pàtria i recuperar el temps perdut. Així que en plena II República manifestacions com les d’Aiguader van anar en augment en els sectors juvenils del nacionalisme català. Les associacions juvenils més importants, com Palestra o la Federació de Joves Cristians de Catalunya, van prendre trets doctrinals del model independentista dels *sokols* (falcons) txecoslovacs, els quals van tenir, amb Miroslav Tyrš i l’educació física, l’arma que els va conduir cap a la seva independència l’any 1862 (Serch, 1932; Pujadas & Santacana, 1990). Des de 1914, en què Antoni Rovira i Virgili va col·locar el moviment Sokol com a exemple en el programa de *La nacionalització de Catalunya* (Vilanou, 2012), aquesta línia ideològica va ser utilitzada en l’educació física per molts dels representants polítics vinculats a l’esquerra catalanista. Com cita Vilanou (2012), va ser precisament en els cercles catòlics com la Federació de Joves Cristians on el doctrinari Sokol va tenir una major influència. El doctor Joan Soler (1931) esmentava que a Catalunya no hi havia persones que desitgessin seguir l’obra de Tyrš, una circumstància que deia que era originada per la manca de convicció, decisió i constància en la direcció dels polítics. Així, argumentava que els “directius de l’esport han escamotejat i tergiversat moltes idees cabdals en matèria d’activitats físiques i d’això en deriva la nostra inferioritat física i esportiva” (pàg. 6). Tanmateix, com ja han assenyalat Contreras (1992) i Pastor (1997), institucions com l’Acadèmia d’Educació Física de Catalunya també van seguir el model Sokol (Ral, 1936, pàg. 9).

En les pàgines de *Nosaltres Sols*, Joan Soler (1932) tractava les “Consideracions sobre educació física” posant en relleu la importància capital que es requeria a Catalunya per organitzar un Pla nacional d’educació física. Un any més tard, per encàrrec de la Generalitat, el doctor Joan Soler redactà, com a president de la Ponència de la Subcomissió d’Educació Física, les bases d’organització de l’educació física a Catalunya.² Aquest document fou presentat en *L’Opinió* pel Sindicat de Metges de Catalunya (1933) amb la intenció de la seva revisió i valoració pública, tal com ho matisava Jordi Esquerra (1933), columnista d’aquesta revista. En el document es deia que el Govern de la Generalitat de Catalunya havia d’oferir una solució al problema de l’educació física, que passava principalment per oficialitzar l’obligació d’aquesta matèria com a assignatura a totes les escoles, universitats i escoles especials, i crear un institut oficial per formar els professors i monitors d’educació física (Torrebadella, 2000a).

El mateix any la Federació Catalana de Gimnàstica, que dirigia Carles Pi i Sunyer, va redactar un manifest popular en pro de l’educació física, adreçat als ciutadans i entitats associatives, amb finalitats cíviques i patriòtiques, que tenia com a objectius principals “convèncer tots els ciutadans que han de fer gimnàstica, per què n’han de fer i com l’han de fer, i simultàniament aconseguir l’obertura de nous gimnasos” (Federació Catalana de Gimnàstica, 1933, pàg. 11).

En el 8è Congrés de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana celebrat a Barcelona l’any 1934, el doctor Gonçal Ojeda (1934), membre de l’Acadèmia d’Educació Física de Catalunya, que recentment havia creat l’Agrupació Catalana de Professors d’Educació Física amb un caràcter plenament professional, va presentar una comunicació en la qual va avaluar la “Contribució de l’estudi de l’educació física a Catalunya” (pàg. 36). Ojeda remarcava que en l’educació física s’havia fet poca cosa, i afegia que calia sumar esforços institucionals per orientar-ne la situació. Les conclusions finals parlaven de la necessitat de prestar una major atenció mèdica a l’educació física, distingint la matèria com una especialització en el camp de la medicina. Així mateix, accentuava la necessitat d’establir un control mèdic de l’educació física en els

² En aquesta subcomissió van participar el doctor Joan Soler Damians, com a president; Lluís Torres Llastres, com a secretari, i els doctors Emili Moragues, Cosme Rofes, Josep Antoni Trabal, com a vocals, a més dels professors Séculi, Vilanova, Delclós, Massó i el professor de rítmica Llongueras.

escolars i en els esportistes, i tractava de com millorar l'orientació general de l'educació física en el poble. Finalment, remarcava la necessitat d'una organització per formar un professorat competent d'educació física a la Universitat Autònoma.

El doctor Ojeda era professor titular de gimnàstica de l'Escola d'Educació Física de la Universitat Central i professor numerari a l'Institut Salmerón. El 1936 va ser nomenat pel delegat espanyol del COE Jaume Garcia Alsina per participar com a president dels grups que tenien previst assistir al Campament de l'XI Olimpíada de Berlín en gimnàstica amb aparells, natació, atletisme, bàsquet, futbol, handbol i hoquei, a més de participar en el congrés dels dies previs a la celebració dels Jocs (Jocs Olímpics 1936).

En aquests anys, a Catalunya el problema de l'educació física amoïnava els representats de l'àmbit mèdic, que constantment es pronunciaven amb discussions tècniques doctrinals. Alguns metges van presentar públicament projectes que indicaven solucions per encarar el problema. Així, per exemple, el doctor sabadellenc Emili Moragas Ramírez (1890-1949), director de la Mutual Esportiva de Catalunya (Balius, 2007), exposava un Pla d'organització de l'educació física a Catalunya (Moragas, 1935a). Moragas reprenia la Ponència del Sindicat de Metges de Catalunya (1933), que ara tornava a revisar-se i que, segons ell, es tractava d'una “obra perfecta”, que esperava el seu desenvolupament amb el suport que el nou Estatut de Catalunya conferia a la Generalitat (Moragas, 1935b).

L'Acadèmia d'Educació Física de Catalunya

El 1934 la Generalitat encara no havia engegat tot l'ideari polític al voltant del que anomenava “el problema de l'educació física a Catalunya” (Generalitat de Catalunya, 1932, pàg. 246), una qüestió que es pretenia resoldre amb un projecte on es recollís la col·laboració d'entitats i particulars. Per als assumptes com la creació d'un Institut d'Educació Física o el desenvolupament de les directrius tècniques de la Ponència del Sindicat de Metges del 1933 ni tan sols no s'havia posat fil a l'agulla. Aquest abandonament del programa polític de la Generalitat va ser molt criticat, i és per això que es van concentrar iniciatives particulars per suplir les mancances i reafirmar una queixa col·lectiva de tot el sector afectat.

Per iniciativa de la Federació Catalana de Gimnàstica, l'11 de febrer de 1934 es va convocar una assemblea agrupant metges, professors de gimnàstica i aficionats a l'educació física i als esports. D'aquesta reunió sorgí una Comissió Organitzadora que, posteriorment, fou l'encarregada de redactar els Estatuts de l'Acadèmia d'Educació Física de Catalunya (AEFC). El 22 de febrer d'aquest mateix any, en *La Veu de Catalunya* aquesta Comissió convocava en assemblea, per al diumenge 25 de febrer a l'Ateneu Enciclopèdic Popular, tots els professors de gimnàstica i persones interessades en la constitució, la discussió i l'aprovació de l'AEFC (Gimnàs, 1934). D'aquí sorgí el nomenament d'una junta provisional presidida pel doctor Joan Soler, i el 15 de març es convocà de nou l'Assemblea, on es va escollir la junta definitiva i es van redactar uns estatuts. Així, doncs, l'AEFC es va constituir amb la intenció d'agrupar totes aquelles entitats i organismes que s'avinguessin amb les finalitats següents:

Art. 1: L'Acadèmia de l'Educació Física de Catalunya és una entitat cultural, de caràcter essencialment científic i tècnic; la seva finalitat cabdal és el millorament de la raça catalana.

Art. 2: L'Acadèmia d'Educació Física de Catalunya estarà integrada per les persones que ostentin títols acadèmics (metges, higienistes, professors de gimnàstica, etc.) i per les persones de bona voluntat que acreditin, a més d'una cultura general, una preparació tècnica o pràctica sobre les activitats físiques en general i gímniques en particular.

Podran també ésser membres de l'Acadèmia les entitats i corporacions que es sotmetin als drets i deures dels socis, especificats en el capítol III.

Art. 3: L'Acadèmia estudiarà i procurarà resoldre els problemes que són l'essència de l'Educació Física i els que amb ella tenen relació directa i indirecta.

Art. 4: Propugnarà que a la Facultat de Medicina s'hi puguin especialitzar metges dedicats a l'Educació Física, perquè sigui obligatòria la fitxa mèdica, perquè sigui una realitat la inspecció mèdica escolar, perquè l'Educació Física sigui declarada obligatòria, per a la creació d'un Institut-Escola d'Educació Física de Catalunya i d'un Comitè d'Educació Física a Catalunya.

Art. 5: Vetllarà pel prestigi del professorat i per la dignificació de tot el personal docent de l'Educació Física catalana.

Art. 6: Organitzarà cursos, conferències, divulgacions científiques i tècniques relacionades amb la higiene del moviment, exhibicions, exposicions, certàmens, excursions, etc. (AEFC, 1934, pàg. 8).

El juliol de 1934, la Junta Directiva de l'AEFC va quedar integrada pels senyors Carles Comamala (1887-1976) com a president i Fidel Bricall, Joan Roca, Eladi Vidal, Francesc Busquets i Josep Suriol com a vocals. També es va canviar el domicili social, a la rambla del Prat, núm. 2, en el Gimnàs de Jaume Garcia Alsina, que curiosament encara no formava part de la Junta (AEFC, 1934, 5 de juliol).³

Com podem deduir dels Estatuts, l'AEFC es va constituir per donar resposta a les necessitats de la gent però també d'un país. No es tractava d'una entitat professionalment tancada, sinó que es va obrir en un sentit de participació popular i democràtica; a part de les persones, també hi podien pertànyer altres entitats i corporacions. Aquesta posició feia que l'AEFC pretengués aglutinar l'heterogeneïtat del teixit associatiu català, però sense posicionaments polítics i només amb l'objectiu, que ara se'ns pot fer estrany però que en aquell temps era força estès, del “millorament de la raça catalana”. Per assolir aquest objectiu “cabdal”, hi havia dissenyat tot un pla per a la institucionalització de l'educació física del país que requeria la formació de metges especialitzats; l'obligatorietat del seguiment mèdic i antropomètric de la població escolar; la reivindicació per obtenir l'obligatorietat oficial de l'educació física escolar, i la creació de dos organismes com serien l'Institut d'Educació Física de Catalunya i d'un consell català en educació física.

Des del primer moment, l'AEFC va projectar tota una campanya de propaganda per difondre l'educació física. Així va promoure concursos gimnàstics, cicles de conferències, cursos per a professors, concursos de poesia i exposicions fotogràfiques al voltant de l'educació física. Amb menys d'un any de vida, Comamala (1934) puntualitzava en *El Mundo Deportivo* les tasques que fins aleshores havia desenvolupat l'AEFC, com eren les de crear una secció del llibre d'educació física a la Biblioteca de Catalunya, organitzar una comissió per elaborar el que havia de ser el primer *Diccionari de gimnàstica i esport* en català, engegar el projecte per a la creació de l'Escola d'Educació Física de Catalunya i preparar el Primer Congrés d'Educació Física de Catalunya.

Podem afirmar que totes aquestes accions programades es van dur a terme, tal com hem pogut constatar, seguint les nombroses notes de premsa que l'entitat va

divulgar en *La Vanguardia* i *El Mundo Deportivo*. El 14 de juliol de 1934, en el Col·legi Oficial de Practicants en Medicina i Cirurgia de Catalunya, l'AEFC organitzà un curs sota la direcció del doctor Joan Soler per tal de preparar els exàmens dels futurs monitors o professors de cultura física de Catalunya (*La Vanguardia*, 10/07/1934, pàg. 9). Uns dies més tard, amb motiu de la II Festa Federal de Gimnàstica, l'AEFC va obrir la convocatòria d'un concurs d'exercicis gimnàstics de conjunt (AEFC, 1934, 22 de juliol, pàg. 12). Posteriorment, va organitzar cursos teòrics i pràctics per formar professors d'educació física. Aquests cursos van ser impartits sota la direcció dels professors Joan Soler i Joaquín Ral Banús. Les classes pràctiques es feien al gimnàs del CADCI i les teòriques al Col·legi Oficial de Practicants (*La gimnasia a Catalunya*, 1934).

Els problemes conceptuals van tenir el seu propi espai de discussió. Com deia el doctor Joan Soler (1936), els conceptes s'han de presentar clars i més en el camp de les activitats físiques, on regna una anarquia de noms, de tendències i d'actuacions, que difícilment entendríem sense definicions i explicacions clares (pàg. 21). L'AEFC va fer una sessió extraordinària i privada per debatre i concretar els significats dels conceptes educació física, cultura física i gimnàstica. En aquesta reunió, en la qual van participar els senyors Gumersind Brunet, Joan Roca i els doctors Gonzalo Ojeda, Josep Curto i Joan Soler, es va definir el concepte d'educació física com “l'acció física constant, metòdica i indefinida que té per finalitat fer més apte per viure el ser humà”. Aquesta era la definició que havia citat Gotteland (Ral, 1936) i que membres de l'AEFC com Ral (1936) o Soler (1936) van concretar també en les seves obres. La definició de cultura física s'expressà com “la resultat de l'educació física sobre l'home”, i la de gimnàstica com “la ciència raonada dels nostres moviments” (AEFC, 1934b, pàg. 15). Ral (1971) deia que l'AEFC entenia per gimnàstica “la ciència dels nostres moviments basada en la raó i el mètode per a obtenir els millors efectes fisiològics” (pàg. 17). A més a més, l'AEFC manifestà que l'educació física tenia dues parts: l'educació física de formació a través de la gimnàstica educativa i l'educació física d'aplicació integrada pels esports (*El Mundo Deportivo*, 13/12/1934, pàg. 2).

³ El doctor Carles Comamala López de Delpán, amic íntim de Gamper, va ser un dels fundadors del FC Barcelona. En les primeries del segle xx va impulsar nombroses entitats esportives i va esdevenir un dels esportistes més emblemàtics de Barcelona.

Pel que fa al concepte d'esport, sembla que l'AEFC mai no va prendre una definició oficial, encara que en ocasions se citaven les definicions adoptades per G. Hebert o del baró Pierre de Coubertin.

Una carta amb data de 18 de desembre de 1934, signada pel president de l'AEFC, Carles Comamala, advertia el director de la Biblioteca de Catalunya que “no hi ha llibres que es refereixen a l'educació física (gimnàstica i esport), ja que els molt pocs volums que hi ha en aquesta biblioteca referents a dita matèria no poden ésser tinguts en compte, ni per la quantitat ni pel prestigi de la seva autoritat”. Aquest fet impedia que els estudiosos de l'educació física no poguessin desenvolupar els coneixements, i sobretot perquè els llibres eren molt cars. Per solucionar aquesta qüestió, l'AEFC sol·licitava més llibres sobre la matèria i s'oferia a confeccionar una llista dels més indicats, petició a la qual la Biblioteca de Catalunya va accedir.⁴

El 23 de desembre es va inaugurar una exposició de fotografies d'educació física, que va dirigir Jaume García Alsina en el gimnàs de l'Agrupació Olímpica, a la Rambla del Prat, núm. 2 (*La Vanguardia*, 22/12/1934, pàg. 13).

Ja hem dit que un dels objectius de l'AEFC era assolir una oficialitat obligatòria de l'educació física. No obstant això, les reformes educatives del Ministeri no anaven per aquest camí. L'abril de 1935, l'AEFC opinava públicament i transmetia la seva disconformitat davant del ministre d'Instrucció Pública, senyor Filiberto Villalobos, que havia menyspreat l'educació física en el batxillerat fent-la desaparèixer amb el nou Pla de 1934. En aquest canvi l'assignatura es convertí de lliure elecció i es concretà un contingut fonamentat en la pràctica dels jocs i els esports. Davant aquest fet, es comentava que Espanya era un dels pocs estats del món a on encara no s'havia tractat seriosament la cultura física dels ciutadans (*El Mundo Deportivo*, 1935). Així que davant del poc interès de l'Estat per solucionar els problemes de l'educació física (Trabal, 1937), els dirigents catalans van recercar les seves pròpies iniciatives.

El doctor Joan Soler va proposar a l'AEFC la creació del Primer Congrés Català d'Educació Física, però segons Alexandre Galí (1985) no es va fer mai. El Congrés havia de fer-se a Barcelona durant els dies 21 a 26 d'octubre de 1935. El Congrés va ser molt anunciat en la premsa, però finalment només quedà la impressió d'un reglament amb el títol de “I Congrés Català d'Edu-

cació Física. Reglament” (Acadèmia d'Educació Física de Catalunya, 1935). El Congrés havia de debatre tots els treballs previs del Sindicat de Metges de Catalunya (1933), els treballs de l'AEFC i altres propostes. Concretament, tenia com a objecte d'estudi “l'adaptació de la base de l'educació física a Catalunya”. És a dir, es desplegava tota una intencionalitat, amb un signe inequívocament nacionalista, que pretenia desenvolupar els blocs temàtics següents: “1r. Adaptació dels principis de l'educació física a les característiques ètniques dels catalans. 2n. Adaptació segons l'edat i el sexe. 3r. Foment de l'educació física individual i col·lectiva. 4t. Mitjans per a l'establiment d'una organització racional d'educació física a Catalunya” (pàg. 3)

El Comitè Executiu del Congrés va quedar constituït de la manera següent: president, August Pi i Sunyer; vocals, Vicenç Carulla, Carlos Comamala, Jaume García Alsina, Joan Llongueras, Emili Mira, Emili Moragues, Manel Salvat, Higiní Sicart, Joan Soler i Josep Suriol; secretari general, Joan Roca i Alcañiz (AEFC, 1935, 7 de juny, pàg. 4). El Congrés tenia el suport del Comitè Català d'Esports (junta consultiva de la Unió Catalana de Federacions Esportives). Malgrat que aquest esdeveniment no es va dur a terme, per causes que no coneixem, tot i que Comamala (1936) va indicar la falta de suport en les altes esferes, l'AEFC no va esdevenir una entitat estèril: continuà exercint la seva influència i demostrant fermesa en els seus propòsits.

El juliol de 1935, la Junta Consultiva de la Unió Catalana de Federacions Esportives va nomenar una ponència encarregada d'estudiar una estructura organitzativa per establir la formació del professorat de gimnàstica i així donar solució al problema de l'educació física de Catalunya (*El Mundo Deportivo*, 22/07/1935, pàg. 3). No obstant això, Carlos Comamala, com a president de l'AEFC, va sol·licitar al Consell de Cultura de la Generalitat la reorganització de la Junta Consultiva amb la finalitat d'incorporar la institució que representava, i alhora demanava a la Generalitat que s'ofereís a donar protecció a l'AEFC, única organització d'aquesta mena que hi havia a Espanya. Comamala (1935c) demanava més suport al Govern per a la creació d'institucions pedagògiques i científiques amb l'objectiu de canalitzar els diferents esforços individuals i col·lectius i evitar el desgast estèril que es produïa amb la pràctica esportiva a Catalunya.

⁴ Arxiu Administratiu Històric de la Biblioteca de Catalunya 1907-1986. Acadèmia d'Educació Física de Catalunya 1934-1935 (2c). Ref. 90/2.

El novembre de 1935, per encàrrec del Comitè Català d'Esports, l'AEFC va nomenar una ponència per redactar un projecte d'escola d'educació física (*La Vanguardia*, 16/11/ 1935, pàg. 9). Davant la manca oficial d'una escola d'educació física pública, l'AEFC va elaborar un projecte per constituir-ne una. Aquest projecte es va debatre el dia 22 de novembre en la seu de l'Acadèmia. Per mitjà d'aquesta Escola d'Educació Física, es pretenia aconseguir que tots aquells que actuaven com a professors o entrenadors poguessin adquirir una certificació d'aptitud, al mateix temps que assolir uns coneixements bàsics per al desenvolupament de la seva actuació professional (AEFC, 1935b).

L'AEFC havia estimulat d'urgència els projectes que “*en una elemental y obligada protección oficial podrían llevar a la realización inmediata; es decir ha roto con la inercia, la pasividad y la mala praxis en todo a cuanto se refiere a materia hasta ahora desconocida o descuidada*” (Comamala, 1935b, pàg. 3). Comamala es lamentava del retard que manifestava l'estat llastimos de l'educació física i recriminava que aquest estat era conseqüència de l'abandonament dels estaments oficials superiors (Torrents, 1935).

L'AEFC organitzà diversos cicles de conferències amb el nom de “Campanya en pro de l'educació física a Catalunya”. En aquests cicles participaven destacats membres de l'AEFC com ara el doctor Comamala, Josep Grau i Mas i el professor d'educació física Jaume Garcia Alsina. Comamala (1935a), en el Casal del Metge, tractava el tema de l'educació física a la tercera edat. Josep Grau donà una conferència sobre l'infant i l'educació física, en el domicili social de l'AEFC, al c. Santa Ana, 28, 1r (*La Vanguardia*, 28/05/1936, pàg. 11; 04/06/1936, pàg. 14). Jaume Garcia, que era sotsprésident de l'AEFC, en el seu gimnàs de la rambla del Prat, 2, en donà una altra sobre l'educació física femenina amb demostracions pràctiques comentades (*Educación Física*, 1936). Aquestes conferències eren anunciades a la premsa i es convidava a participar-hi a tothom que hi tingués interès.

Una de les tantes conferències en les sessions públiques de l'AEFC va anar a càrrec de Joan Roca, que també va desenvolupar el tema al voltant de l'organització oficial de la gimnàstica i l'esport a Catalunya. En aquesta intervenció el conferenciant va tractar quatre aspectes: el públic, els esportistes, els directius i els periodistes. Pel que fa al públic, va manifestar la necessitat d'una bona educació esportiva per aconseguir l'allunyament dels esports espectacle de més violència. En

relació amb els esportistes, va insistir en la necessitat de la seva formació física per mitjà de la gimnàstica i de la necessitat d'implantar la fitxa antropomètrica esportiva. Dels directius, manifestava la necessitat d'abandonar les rivalitats i de col·laborar plegats davant de les circumstàncies de l'actual situació. En relació amb la premsa, va dirigir-se als periodistes per tal que contribuïssin en la tasca de propaganda i de democratització de l'esport. També va adreçar-se als poders públics perquè reflexionessin sobre el paper que té l'educació física per al desenvolupament dels pobles, i alhora reclamava amb urgència un estadi esportiu. La conferència va acabar demanant la constitució d'un organisme que, amb persones competents, examinés el problema de l'organització oficial de l'educació física a Catalunya (AEFC, 1936).

El 1936 la renovació de la Junta de l'AEFC va quedar definida amb la presidència de Carles Comamala; la vicepresidència primera del professor d'educació física Joan Trigo Serrano; la vicepresidència segona de Santiago García Rodríguez; el secretari Josep Pellisa Usach; el vicesecretari Joan Roca Alcañiz; el tresorer Francesc Busquets Gironès i les vocalies d'Eladi Vidal Barrachina, Francesc Deulofeu Sampera –delegat de la Federació Catalana de Gimnàstica– i Joan Coll Macià –delegat de la Unió Catalana de Federacions Esportives– (*La Vanguardia*, 28/03/1936, pàg. 14). Amb aquesta nova Junta, l'AEFC cobria quasi la totalitat de la representació de l'associacionisme esportiu i de cultura física. Val a dir que en aquesta època la Federació Catalana de Gimnàstica aglutinava entitats com l'Ateneu Enciclopèdic Popular, el CADCI, l'Associació Cultural Gimnàstica Deportiva, el Centre Gimnàstic Barcelonès, el Club Gimnàstic de Tarragona i la Federació de Joves Cristians.

Amb l'esclat de la Guerra Civil, l'AEFC va fer una crida per aplegar un elevat nombre de simpatitzants de l'educació física –metges, professors, practicants i monitors– i professionals que amb titulació o sense exercien i coadjuvaven a compartir i divulgar una acció científica (Comamala, 1936). L'AEFC va crear la Secció Permanent Professional i es va adherir a la UGT, i la va estendre a tots els professionals del sector (*Nueva asociación*, 1936).

En aquests instants, davant la presència del Front d'Esquerres al capdavant de la Generalitat i l'ambient revolucionari sorgit arran de l'aixecament del general Franco, la projecció del programa educatiu del Consell d'Escola Nova Unificada (CENU) va significar un

agosarat i radical intent polític per a la renovació pedagògica de l'escola. Aquest projecte, inspirat sota la base d'una llarga tradició d'experiències en el moviment de l'Escola Nova, va ser liderat pel pensament pedagògic racionalista. El pedagog Francisco Floreal Ocaña, membre de la CNT, que també feia de professor d'educació física, va ser un dels principals redactors en parlar del protagonisme de l'educació física en l'Escola Nova Unificada (ENU).

Des del CENU es va fer també molta pressió per obrir d'urgència l'Institut d'Educació Física. Per al CENU, l'educació física estava cridada a complir una de les finalitats més importants de la revolució: era la “columna vertebral de la nova educació” (CENU, 1936, pàg. 7). Així es concretava que “l'Escola Nova Unificada tindrà en l'Educació Física un poderós mitjà per a poder escalonar la perfectible condició integral de l'existència de l'home, de l'home lliure, de l'home perfecte” (Ocaña, 1936, pàg. 3). Era, doncs, per aquesta transcendent prioritat que calia preparar un contingent de professorat adequadament especialitzat. Així es concretava que per a l'especialització calia disposar d'un centre de formació on metges i mestres poguessin formar-se en educació física i les seves ciències. D'aquesta titulació en sortirien els professors per impartir l'educació física en tots els graus de l'escolarització fins a la universitat. Es concretava que la doble personalitat de pedagog i metge havia de ser la característica del professorat d'educació física. Pel que fa als continguts, defugien de tota uniformitat doctrinal: la gimnàstica, els esports, els jocs, l'atletisme, la gimnàstica rítmica i les danses gimnàstiques formaven part dels continguts.

El 30 d'octubre de 1936, *La Vanguardia* (pàg. 7) i *El Mundo Deportivo* (pàg. 2) anunciaven la convocatòria del primer Curs oficial d'educació física. Aquest curs, organitzat per l'Institut d'Educació Física i Esports del Comissariat d'Educació Física i Esports de la Generalitat –organismes creats el 27 d'octubre de 1936–, tenia com a objectiu formar el nombrós professorat especialista que necessitaven les escoles catalanes. Tanmateix, i davant de la greu situació, el Comissariat s'oferia a donar facilitats a tothom que tingués compromisos amb el front. Val a dir, però, que aquest procés institucional per part de la Generalitat va iniciar-se de manera precipitada i forçada per la situació de la Guerra Civil, circumstància que potser evocava el caràcter de preparació física militar que sempre havia envoltat l'educació física i els esports arreu d'Europa. També hem de pensar

que el detonant de la seva creació va venir per la llarga reivindicació de les institucions esportives, per la pressió de l'AEFC i per donar resposta a l'ambició programa del CENU.

La contribució bibliogràfica

Entre 1934 i 1937, alguns dels membres de l'AEFC van contribuir a la publicació d'obres d'educació física, que enriqueixen i renovaven l'obsoleta bibliografia tècnica d'aquella època (Torrebadella, 2013). Entre aquestes aportacions publicades a Catalunya, hem d'esmentar les dels doctors Josep Curto (1934), Joan Soler (1936) i Joaquín Ral (1936).

El primer llibre que esmentem és *Un Plan de Educación Física*, de Josep Curto (ca. 1934), doctor en medicina i professor de gimnàstica. Curto va presentar un llibre en el qual es concretava un programa de condició física per mitjà d'exercicis gimnàstics amb pesos, basats en el mètode del professor Edmond Desbonnet de París.

El 1934, la Federació Catalana de Gimnàstica va promoure una campanya i concurs lliure per tal que es poguessin editar els primers llibres de gimnàstica en llengua catalana. En aquest concurs es presentaren els senyors Narcís Díaz Romañola, Joan Soler i Joaquim Ral. En la revista *Gimnàstica* (núm. 2, segon trimestre de 1934) s'anunciava l'*Assaig d'un pla general d'educació física* –un volum de més de tres-centes pàgines–, que havia de ser el “primer llibre de gimnàstica escrit per un català en llengua catalana” (FCG, 1934, pàg. 25). L'autor d'aquesta obra era el doctor i professor d'educació física Joan Soler, que posteriorment va ser el president del Comissariat d'Educació Física i Esports de la Generalitat i el director de l'Institut d'Educació Física i Esports de Catalunya (Torrebadella, 2000a; Pujadas & Augué, 2012). *Assaig d'un pla general d'educació física*, prologat per Francesc Pujol Algueró, formava part d'una extensa obra que com sabem no va aparèixer fins al 1936, mostrant-se incompleta a causa dels esdeveniments de la Guerra Civil. Probablement l'obra acabada, que ja deixava veure la seva gran qualitat científica, hauria format part dels llibres de text que calien per a la formació dels professors de l'Institut d'Educació Física i Esports de Catalunya (Torrebadella, 2000a i 2009).

La tercera publicació que presentem és *Resum d'educació física*, obra de Joaquín Ral Banús (1905-1985), un altre metge i professor d'educació física. Ral (1936) manifestava que amb “la present publicació –que ve a omplir una llacuna, avui ja inexplicable, dins la nostra

bibliografia– voldríem contribuir a créixer l’interès de les joventuts catalanes envers aquestes sanes i nobles activitats que, alhora que permetran de retrobar l’esperit racial d’empresa de què ens parla la història, són el signe inequívoc d’un brillant esdevenidor de la pàtria” (pàg. 8). L’autor presentava alguns articles que, segons ell, corresponien a fragments del llibre inèdit *Per un Pla d’educació física*. Ral parlava de “l’estat depriment en què es troba l’educació física de Catalunya” (Ral, 1936, pàg. 96). En aquesta obra Ral es va decantar pel mètode de la gimnàstica sueca com la majoria dels metges de l’època (Torrebadella, 2000b i 2009).

El doctor Joaquim Ral publicà posteriorment dos llibres més en la mateixa editorial. Segurament aquests exemplars devien pertànyer a aquella obra truncada per la Guerra Civil que es pretenia publicar en temps de la Segona República. En *L’educació Física escolar*, després d’argumentar el pes social de l’educació física, tancava l’obra tot dient: “Tenim la vaga esperança que, en un dia no molt llunyà, les autoritats acadèmiques faran cas d’aquestes realitats indefugibles i procediran a elevar l’educació física escolar de ventafocs a la consideració que li correspon.” (Ral, 1971, pàg. 96) En *La gimnàstica higiènica* presentava el primer volum d’un manual per introduir els alumnes “d’una manera fàcil i planera en el món de la tècnica de l’educació física, força desconegut i bastant falsejat, tant per defectes d’informació com per desinterès” (Ral, 1983, pàg. 5). En aquesta obra sovint cita el doctor Joan Soler, home que “instituí el Pla general d’educació física que la Generalitat de l’època republicana posa en marxa” (pàg. 14).

Pensem que aquestes dues obres van ser escrites durant els darrers anys de la Segona República. El doctor Ral esmenta en la bibliografia l’AEFC i destaca la influència del doctor Joan Soler. Menys en una obra, *Memoria-Resumen 1er Congreso Nacional de Educación Física* (Madrid, Impr. Jesús López, 1943), esmentada en *La gimnàstica higiènica* (1983), la biografia de les obres és tota anterior a 1937.

Cal destacar que en plena Guerra Civil les actuacions de l’AEFC no es van aturar. Un exemple va ser el cicle de conferències que es va iniciar el 12 d’abril a l’Escola del Treball. D’aquest acte, l’AEFC (1937) va publicar un volum amb el títol *Text del cicle de conferències*, donades pels doctors Joaquim Ral, Carles Soler Dopff i Emili Mira, que van tractar respectivament “Assaig de valoració i classificació dels sistemes gimnàstics”, “Valor energètic de l’alimentació” i “El

paper de l’educació física en la formació ètica de la joventut”. D’aquestes conferències, destaquem la del doctor Ral (1937), que admetia que pel “poder regenerador de l’educació física, ens hem adscrit voluntàriament en el cos d’ensenyament més desacreditat de Catalunya” (pàg. 17). Aquest professor va deixar explícitament redactat el caràcter de compromís nacional que havien de protagonitzar les noves generacions de professors sorgides de l’Institut d’Educació Física i Esports de Catalunya:

No és pas culpa nostra. Ha calgut que es desencadenés la revolució cruenta que ens delma perquè aparegués l’Institut Català d’Educació Física, planter d’un nou exèrcit d’educadors en l’horitzó encès de la nostra terra. Modestos com som, no hem d’assenyalar-li destins ni fronteres; el sabem en bones mans i el seu nom expressa ben bé que cap de les facetes de la gimnàstica no li és vedada. Però sí que volem expressar el desig, l’esperança, que la seva primera i més urgent tasca sigui la de propagar amb eficàcia, sense enginy, sense xovinisme, les lleis de l’exercici higiènic i reparador, que ha de rehabilitar socialment la nostra classe i l’ha de consagrar, per sempre més, com a pedra angular de la nostra renaixença (Ral, 1937, pàg. 17).

La conferència del doctor Emili Mira López (1896-1964), professor de psicologia i catedràtic en psiquiatria de la Universitat Autònoma de Barcelona, va destacar-se per una mentalitat pedagògica progressista i una ètica socialment humanitària (Navarro, 1997). Posteriorment, Emili Mira es va erigir com un dels pioners de la psicologia de l’esport (Vilanou & Laudo, 2003).

La intensa activitat de l’AEFC quedava palesa en organitzar aquest cicle de conferències que formava part dels actes de commemoració de l’aniversari de la Segona República. En uns moments especialment crítics, l’AEFC encara mantenia viva l’essència de ser útil al personal tècnic de l’educació física i l’esport, que havia estat cridat com a força per liderar la futura regeneració nacional de Catalunya.

Creiem que en el conjunt de les obres aquí presentades hi podem trobar tot el doctrinari acadèmic i tècnic que es va voler oficialitzar en la formació dels primers professors d’educació física de Catalunya. Tanmateix aquesta tasca la deixem per a un altra ocasió.

Conclusió

Tot i tenir present la sentència del “fracàs de la nostra educació física” que cita Galí (1985), “Durant

el que va de segle Catalunya no ha demostrat en cap ordre cultural tan poca aptitud o eficàcia com en el ram de l'educació física” (pàg. 167), l'AEFC va esdevenir una plataforma acadèmica i ciutadana que va incidir en la necessitat d'organitzar un “pla d'educació física nacional”. Un cop més, la iniciativa civil es va avançar a la política, ja que després es va crear el Comissariat d'Educació Física de Catalunya que, al capdavall, va ser dirigit per un dels membres fundadors de l'AEFC.

L'AEFC, com a institució corporativa i acadèmica, va adoptar un caràcter científic amb propostes de recerca, va prendre decisions de caràcter tècnic, assessorà políticament per la institucionalització de l'educació física, va engegar una obra de divulgació i propaganda per projectar l'educació física en l'àmbit de la cultura i les ciències, es va preocupar per la divulgació del coneixement i va fer una tasca d'ampliació bibliogràfica.

L'AEFC va esdevenir l'element clau per projectar la institucionalització de l'educació física i de l'esport català. Aquesta tasca es va fer amb la participació de professionals, els primers “acadèmics” de l'educació física, una disciplina que volia erigir-se amb veu pròpia en l'àmbit de les ciències. L'AEFC va donar coneixement dels seus projectes i va esperonar l'educació física obrint un debat permanent en la premsa: un debat lliure d'opinió, democràtic i popular.

A Catalunya, després de la dictadura del general Franco, es van anar reprenent les institucions de l'educació física i l'esport forjades en la Segona República. Tanmateix, no ho ha fet encara l'AEFC, la institució que considerem més cabdal d'aquell avançat procés d'organització de l'educació física i que es traça fa vuitanta anys. Moltes de les persones que van liderar-ne el projecte ja no estan entre nosaltres. Avui, i des d'aquesta revista, que potser també els membres de l'Acadèmia van idear, volem recuperar la seva memòria i el llegat institucional. L'AEFC és potser un organisme que ens queda pendent per dotar l'educació física d'una institució acadèmica pròpia més enllà dels dominis malentesos de l'esport i amb independència de qualsevol lligam polític. Pensem, doncs, en una Nova Acadèmia d'Educació Física de Catalunya, que amb ple dret dels seus membres, pugui representar institucionalment l'expressió lliure dels interessos acadèmics i d'una disciplina científica que, en permanent crisi, avança en contínua transformació. Val o no, l'esforç de fer la reflexió?

Referències

- AEFC. (1934). Acadèmia d'Educació Física de Catalunya. *Gimnàstica*, (1), 8.
- AEFC. (13 de desembre de 1934). Gimnasia. Una definició de educació física. *La Vanguardia*, pàg. 15.
- AEFC. (22 de juliol de 1934) Gimnasia. Concurso de ejercicios gimnásticos de la Academia de Educación Física de Cataluña. *La Vanguardia*, pàg. 12.
- AEFC. (5 de juliol de 1934). Academia de Educación Física de Cataluña. *El Mundo Deportivo*, pàg. 3.
- AEFC. (18 d'abril de 1935). Educación Física. El nuevo Plan del Bachillerato y la educación física Escolar. *El Mundo Deportivo*, pàg. 3-4.
- AEFC. (22 de novembre de 1935). La Academia de Educación Física de Cataluña. *El Mundo Deportivo*, pàg. 4.
- AEFC. (7 de juny de 1935). I Congreso Catalán de Educación física. *El Mundo Deportivo*, pàg. 4.
- AEFC. (17 de maig de 1936). Cultura Física. Acadèmia d'Educació Física de Catalunya. *La Vanguardia*, pàg. 13.
- Acadèmia d'Educació Física de Catalunya (Octubre 1935). *I Congrés Català d'Educació Física. Reglament*. Barcelona: Acadèmia d'Educació Física de Catalunya.
- Aiguader, J. (1930). *Amb Catalunya i per Catalunya*. Barcelona: Publicació Arnau de Vilanova.
- Aiguader, J., Batista, J. M., Bosch, R., Folguera, M., Garí, J., Guardiola, ... Trabal J. A. (3 d'abril de 1930). L'obra d'educació física popular. *La Veu de Catalunya*, pàg. 1.
- Anguera, P. (1992). Esport i Societat a Reus. En *Olimpiada Cultural* (pàg. 118-131). Reus: Ajuntament de Reus.
- Arxiu Administratiu Històric de la Biblioteca de Catalunya 1907-1986. Acadèmia d'Educació Física de Catalunya- 1934-1935 (2c) Ref. 90/2.
- Balius, R. (2007). *Emili Moragas i la Mutual Esportiva de Catalunya*. Esppluges de Llobregat: Generalitat de Catalunya-Consell Català de l'Esport.
- Bantulà, J., Bosom, N., Carranza, M., & Monés, J. (1997). *Passat i present de l'educació física a Barcelona*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona.
- Casals, M. (1930). *Gimnasia, juegos y deportes. Manual de educación física recreativa*. Barcelona: Casals.
- CENU (7 d'octubre de 1936). Proyectos del Comité de Escola Nova Unificada. La Cultura física en la nueva educación escolar. *La Vanguardia*, pàg. 7.
- Comamala, C. (25 d'abril de 1934). Academia de Educación Física de Cataluña y su labor. *El Mundo Deportivo*, pàg. 3.
- Comamala, C. (21 de novembre de 1935[a]). La educación física en la edad madura. *El Mundo Deportivo*, 4.
- Comamala, C. (14 de novembre de 1935[b]). Las nuevas actividades de la Academia de Educación Física de Cataluña. *El Mundo Deportivo*, pàg. 3.
- Comamala, C. (25 de juliol de 1935[c]). Problemas que plantea la educación física. *El Mundo Deportivo*, pàg. 4.
- Comamala, C. (29 febrer de 1936). Academia de Educación Física de Cataluña labor realizada, proyectos y apelación. *El Mundo Deportivo*, pàg. 3.
- Contreras, O. R. (1992). Orígenes y evolución de la formación inicial del profesorado en educación física. *Revista interuniversitaria de formación del profesorado* (15), 73-86.
- Curto, J. (ca. 1934). *Un Plan de Educación Física*. Barcelona: Imp. La Polígrafa.
- Domènech, S. (2009). *Els alumnes de la Generalitat*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- Educación Física (12 de març 1936). *El Mundo Deportivo*, pàg. 4.

- Escuela Central de Gimnasia (1929). *Programa del curso de información sobre educación física, ciudadanía y premilitar para comandantes del ejército destinados a las cabezas de partido, para dirigir e impulsar estos aspectos de la formación del ciudadano*. Toledo: Imp. de María Cristina.
- Esquerri, J. (12 d'agost de 1933). Temes del moment. Educació física. *L'Opinió* (638), pàg. 7.
- Federació Catalana de Gimnàstica (1933). Manifest de la Federació Catalana de Gimnàstica. *Atletisme* (3), 8-11.
- Federació Catalana de Gimnàstica (1934). Noticiari. *Gimnàstica*, 2, 25.
- Federació Catalana de Rugby (1934). *Rugbi 1922-1934. Edició especial extraordinària amb motiu del reconeixement de la Federació Catalana de Rugby per part de la Federació Internacional de Rugby Amateur*. Barcelona: Federació Catalana de Rugby.
- Galí, A. (1985). *Història de les institucions i del moviment cultural a Catalunya, 1900 a 1936. Llibre X*. Barcelona: Fundació Alexandre Galí.
- Generalitat de Catalunya (1932). *L'obra de Cultura*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.
- Gimnàs (22 de febrer de 1934). *La Veu de Catalunya*, pàg. 22.
- González-Agàpito, J. (1992). *L'escola Nova Catalana - 1900-1939: Objectius, constants i problemàtica*. Barcelona: Ed. Eumo.
- Jocs olímpics. Campaments de Joventut (10 de juliol de 1936). *La Veu de Catalunya*, pàg. 14.
- L'obra d'educació física popular (3 d'abril de 1930). *La Veu de Catalunya*, pàg. 1.
- La gimnasia en Catalunya (26 de setembre de 1934). *El Mundo Deportivo*, pàg. 4.
- Llobera, P. (1934). *El espíritu deportivo de las Escuelas Nuevas*. Barcelona: Imp. Antonio Porta.
- Martínez, A. (1997). La aportación de Mira i López a la modernización de la pedagogía española. *Revista Complutense de Educación*, 8(1), 253-268.
- Ministerio de la Guerra, Escuela Central de Gimnasia (1924). *Cartilla de Gimnástica Infantil*. Madrid: Sucesores de Rivadeneyra.
- Moragas, E. (25 d'abril de 1935[a]). El problema de la educació física en Catalunya. *El Mundo Deportivo*, 3.
- Moragas, E. (22 de novembre de 1935[b]). La interesante conferencia del Dr. Emilio Moragas, el director de la Mutual Esportiva de Catalunya expone su plan de organización de la educación física en Catalunya. *El Mundo Deportivo*, pàg. 1-2.
- Mundo Deportivo, El (18 de abril de 1935). Educación Física. El nuevo Plan del Bachillerato y la educación física Escolar. *El Mundo Deportivo*, pàg. 3-4.
- Nueva asociación de los profesores de cultura física (23 de setembre de 1936). *El Mundo Deportivo*, pàg. 3.
- Ocaña, F. (26 d'octubre de 1936). La escuela que el pueblo necesita. Opina un professor de educació física acerca del papel de esta en la Escuela Nueva. *Fragua Social*, pàg. 3.
- Ojeda, G. (1934). Contribució de l'estudi de l'educació física a Catalunya. A *Vuitè Congrés de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana*, (vol. II), pàg. 36-37. Barcelona: Imp. Occitania.
- Olivera, J. (1995). Una perspectiva històrica de la integració de l'educació física i esportiva al sistema educatiu. En *Educació i formació de l'esport. Congrés Català de l'Esport* (pàg. 40-61). Barcelona: Secretaria General de l'Esport-Generalitat de Catalunya.
- Pastor, J. L. (1997). *El espacio profesional de la educación Física en España: génesis y formación (1883-1961)*. Alcalá de Henares: Universidad de Alcalá de Henares.
- Pujadas, X. (2007). Entre estadis i trinxeres. L'esport i la Guerra Civil a Catalunya (1936-1939). *Aloma*, 21, 19-31.
- Pujadas, X. (2010). De las élites de masas: Deporte y transformación de las formas de ocio moderno en Catalunya (1890-1936). A X. Pujadas (Coord.), *La metamorfosis del deporte. Investigaciones sociales y culturales del fenómeno deportivo contemporáneo* (pàg. 19-39). Barcelona: Editorial UOC.
- Pujadas, X., & Augué, A. (2012). La institucionalización deportiva en plena guerra civil. La creación del Instituto de Educación Física y Deportes de Cataluña de 1937. *Athlos. Revista Internacional de Ciencias Sociales de la Actividad Física, el Juego y el Deporte* (3), 123-143.
- Pujadas, X., & Santacana, C. (1990). *L'altra Olimpíada. Barcelona '36: esport, societat i política a Catalunya (1900-1936)*. Barcelona: Llibres de l'Índex.
- Pujadas, X., & Santacana, C. (1992a). L'esport català i el fet nacional (1900-1939). *Revista de Catalunya* (65), 76-89.
- Pujadas, X., & Santacana, C. (1992b). Esport i ciutadania. Notes sobre un discurs a Catalunya en un període de canvi (1930-1931). *Revista d'Etnologia de Catalunya* (1), 34-43.
- Pujadas, X., & Santacana, C. (1995a). Esport, catalanisme i modernitat. La Mancomunitat de Catalunya i la incorporació de la cultura física en l'esfera pública catalana. *Acacia* (4), 101-121.
- Pujadas, X., & Santacana, C. (1995b). *Història il·lustrada de l'esport a Catalunya. Vol. 2 (1931-1975)*. Barcelona: Diputació de Barcelona i Columna Edicions.
- Ral, J. (1936). *Resum d' Educació Física*. Barcelona: Barcino.
- Ral, J. (1971). *L'educació Física escolar*. Barcelona: Barcino.
- Ral, J. (1983). *La gimnàstica higiènica (Vol. I)*, Barcelona: Barcino.
- Ral, J., Soler Dr., & Mira, E. (Acadèmia d'Educació Física de Catalunya) (1937). *Text del cicle de conferències donades*. Barcelona: Maperm.
- Real, N. (1998). *El Club Femení i d'Esports de Barcelona, plataforma d'acció cultural*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- Rofes, C. (1930). L'educació física i el treball. *La Rambla de Catalunya* (2), 6.
- Saladrigues, R. (1973). *L'Escola del Mar i la renovació pedagògica a Catalunya, converses amb Pere Vergés*. Barcelona: Edicions 62.
- Santacana, C. (2004). *La Mancomunitat de Catalunya i la política esportiva*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Consell Català de l'Esport.
- Serch, A. (1932). *L'exemple de Txecoslovàquia*. Barcelona: Ed. Barcino.
- Sindicat de Metges de Catalunya (12 d'agost de 1933). Organització de l'Educació Física a Catalunya. Ponència de la Subcomissió d'Educació Física. *L'Opinió* (683), pàg. 7.
- Sindicat de Metges de Catalunya (19 d'agost de 1933). Organització de l'Educació Física a Catalunya (Continuació). *L'Opinió* (689), pàg. 7.
- Sindicat de Metges de Catalunya (26 de agosto de 1933). Organització de l'Educació Física a Catalunya (Continuació). *L'Opinió* (695), ppàg. 8-9.
- Sindicat de Metges de Catalunya (2 de setembre de 1933). Organització de l'Educació Física a Catalunya (Continuació). *L'Opinió* (701), pàg. 7.
- Sindicat de Metges de Catalunya (9 de setembre de 1933). Organització de l'Educació Física a Catalunya (Continuació). *L'Opinió* (707), pàg. 6.
- Solà, P. (1991). Esport i Ciutadania a la Girona dels anys trenta: el protagonista del GEiEG. Homenatge a Josep Planas i Mundet. *Quaderns de Cercle d'Estudis Històrics i Socials de Girona* (7), 97-116.
- Soler, J. (1930). L'obra d'educació física popular. *La Rambla de Catalunya* (2), 6.
- Soler, J. (1931). Esport pur. Per un Sokols de Catalunya. *La Rambla de Catalunya* (2), 6.
- Soler, J. (1932). Consideracions sobre educació física. *Nosaltres Sols*, (40), 3.
- Soler, J. (1936). *Assaig d'un pla general d'educació física*. Barcelona: Ed. Norma.
- Torrebadella, X. (1999). L'educació física al Liceo Escolar de Lleida (1906-1938): un model de renovació pedagògica. En *Actes del*

- quart congrés de les ciències de l'esport, L'educació i la recreació de l'INEFC de Lleida* (pàg. 75-86). Lleida: INEFC-Lleida.
- Torredadella X. (2000a). *L'esport català durant la Segona República: el Comissariat d'Educació Física i Esports de la Generalitat de Catalunya*. Barcelona: COPLEFC.
- Torredadella, X. (2000b). Aproximació a una història de l'activitat física i l'esport mitjançant l'anàlisi de les fonts bibliogràfiques (1800-1939). *Apunts. Educació Física i Esports* (59), 11-20.
- Torredadella X. (2006). La renovació del discurs olímpic català en una conjuntura d'expansió del sistema esportiu (1930-1939). A X. Pujadas (Coord.), *Catalunya i l'Olimpisme. Esport, identitat i Jocs Olímpics (1896-2006)* (pàg. 68-93). Cornellà de Llobregat: Comitè Olímpic de Catalunya.
- Torredadella, X. (2009). *Contribución a la historia de la educación física en España. Estudio bio-bibliográfico en torno a la educación física y el deporte (1800-1939)* (Tesi doctoral no publicada). Lleida: Universitat de Lleida.
- Torredadella, X. (2011a). El boom de l'esport. Ideologia i Societat a l'esport targari (1920-1937). *Urtx* (25), 423-455.
- Torredadella, X. (2011b). *Repertorio bibliográfico inédito de la educación física y el deporte en España (1800-1939)*. Madrid: Fundación Universitaria Española.
- Torredadella, X. (2012). El deporte contra la educación física. Un siglo de discusión pedagógica y doctrinal en la educación contemporánea. *Movimiento humano* (4), 73-98.
- Torredadella, X. (2013). Crítica a la bibliografía gimnástica de la educación física en España (1800-1939). *Anales de Documentación*, 16(1). doi:10.6018/analesdoc.16.1.158851
- Torrens, J. (22 de novembre de 1935). El Ayuntamiento de Barcelona y la Educación Física. Indiferencia, desdén o desprecio. *El Mundo Deportivo*, pàg. 1, 4.
- Trabal, J. A. (1937). *Final d'una etapa (1931-1936). Cinc anys d'actuació política*. Barcelona: Casa Ed. Bosch.
- Vilanou, C. (2012). Esport, pedagogia i valors. A C. Vilanou & J. Planella (Coords.). *Cos, esport i pedagogia: Històries i discursos*. Barcelona: UOC.
- Vilanou, C., & Laudo, X. (2003). *Emili Mira i els orígens de la psicologia de l'esport*. Esplugues de Llobregat: Generalitat de Catalunya-Consell Català de l'Esport.
- Notícies consultades a l'Hemeroteca digital *El Mundo Deportivo*: 22 de juliol de 1935, pàg. 3; 13 de desembre de 1934, pàg. 2.
- Notícies consultades a l'Hemeroteca digital *La Vanguardia*: 10 de juliol de 1934, pàg. 9; 22 de desembre de 1934, pàg. 13; 14 de novembre de 1935, pàg. 13; 16 de novembre de 1935, pàg. 9; 28 de març de 1936, pàg. 14; 7 de març de 1936, pàg. 14; 8 d'abril de 1937, pàg. 4.